

معرفی کتاب

■ دو پژوهشگر در آمریکا (مقدم و پیتمن) در پژوهشی راجع به کتاب‌های درسی ایران دریافته‌اند «بین رویکرد طراحی محتوای بخش‌های گوناگون کتاب ریاضی دانش‌آموزان دوره ابتدایی با رویکرد کتاب‌های راهنمای معلم همان دوره، تناقض وجود دارد»، چرا که کتاب راهنمای معلم، معلم را محور یادگیری قرار داده است، در حالی که کتاب دانش آموز، ساختن گرابی پبیاژه (پژوهشگر سوندی) را محوریت بخشیده است

■ فرهنگ آموزش و یادگیری
 ■ دکتر محمدرضا سرکار آرانی
 ■ چاپ اول: ۱۳۸۹
 ■ انتشارات مدرسه
 ■ ۲۱۸ صفحه، ۳۵۰۰ ریال

خوانندگان عزیز به یاد دارند که سال پیش، در شماره ۲۵۰ (مهرماه ۸۹) این مجله، مصاحبه‌ای چاپ شد با دکتر محمدرضا سرکار آرانی با موضوع «رویکرد فرهنگی به آموزش» که در آن دکتر آرانی این موضوع را با توجه به آموزش و پرورش ژاپن مورد گفت‌وگو قرار داده بود. سال گذشته هم چنین کتابی از دکتر آرانی منتشر شد به نام «فرهنگ آموزش و یادگیری» که چون ما آن را در راستای همان مصاحبه یافتیم، مناسب دیدیم کتاب را به تفصیل برای شما معرفی کنیم.

حرف اساسی آرانی در کتاب این است که آموزش و فرهنگ رابطه‌ای تنگاتنگ دارند. یعنی آموزش در بستر فرهنگ رشد می‌کند و خود موجب رشد فرهنگ می‌شود. به عبارت دیگر، اگر جامعه‌ای فرهنگ مناسب نداشته باشد، علم هم در آن رشد نمی‌کند. بیا آوردن مثالی، مطلب را باز می‌کنیم: محمدعلی فروغی در کتاب سیر حکمت در اروپا، دربارهٔ دکارت می‌نویسد: «هنگام توقف در هلند، واقعه کوچکی او را دوباره به تفکرات علمی مشغول کرد؛ یعنی روزی اعلانی به دیوار دید مشتمل بر طرح یک مسئله ریاضی که بنا به عادت آن زمان آن سرزمین فضل، مسائل علمی را طرح و اعلان می‌کردند تا اهل ذوق به حل آن‌ها پردازند.

دکارت زبان هلندی درست نمی‌دانست. از دیگری که مشغول خواندن اعلان بود، درخواست کرد مسئله را به او بگوید. آن کس که از اهل علم بود، گفت، می‌گویم، به شرط آن‌که اگر مسئله را حل کردی، به من بنمایی. دکارت این کار

را کرد و با وی دوست شد...» به نظر شما اگر دکارت به جای هلند، مثلاً به مصر یا کنگو رفته بود، با چنین رویدادی مواجه می‌شد؟ هرگز. این بدان معناست که رشد علمی زمینه می‌خواهد و این زمینه را هم فرهنگ جامعه باید به وجود آورد. اکنون قبل از ادامهٔ مطلب راجع به محتوای کتاب، ساختار آن را بیان می‌کنیم. کتاب فرهنگ آموزش و یادگیری، دارای یک پیش‌گفتار است و هشت فصل دارد با این عنوان‌ها:

۱. آموزش و یادگیری در دو فرهنگ متفاوت
۲. ویژگی‌های فرهنگی فرایند آموزش و یادگیری
۳. درس پژوهی به مثابه فرهنگ حرفه‌ای معلمان
۴. فرهنگ آموزش ریاضی
۵. رویکرد فرهنگی به آموزش علوم اجتماعی
۶. تجربه گذار از تقلید به تحقیق و نوآوری
۷. رویکرد تلفیقی به مثابه فرهنگ در برنامهٔ درسی ملی
۸. تربیت فرهنگی، مناسبات پیدا یا پنهان.

خوب است بدانیم، این کتاب را دکتر آرانی، با رویکردی مردم‌نگارانه - یعنی با تحقیق و پژوهش و حضور در میان معلمان و دانش‌آموزان - و براساس دو فرهنگ ژاپنی و آمریکایی نوشته است (و ای کاش همین کار را به گونه‌ای دربارهٔ ایران هم انجام می‌داد)، البته این از اهمیت موضوع نمی‌کاهد و کتاب در هر حال بسیار مهم و قابل استفاده است. اصل این مطلب که آموزش و فرهنگ رابطه‌ای تنگاتنگ دارند، امری بدیهی است و به اثبات نیاز ندارد. چنان‌که می‌دانیم، در فرهنگ ایرانی - اسلامی ما، از دیرباز توصیه کرده‌اند که علیکم بالسواد الاعظم: یعنی در شهرهای بزرگ زندگی کنید؛ که این خود حاوی همان نکته‌ای است که این کتاب بر محور آن تألیف شده است؛ یعنی دانش‌پرور بودن فرهنگ. چیزی که هست، در جهان امروز، به‌ویژه در جوامع پیشرفته صنعتی، این نظر و نظرات مشابه باید به شکلی علمی، دانشگاهی و به اصطلاح آکادمیک مورد بحث و بررسی و تحقیق قرار گیرد تا قابل اشاعه باشد و تنها در حد نظر باقی نماند. کتاب حاضر بدین لحاظ اهمیت شایان توجهی دارد.

به نظر دکتر آرانی «آموزش و یادگیری اثربخش، مستلزم قرار گرفتن آموزگاران و دانش‌آموزان در دنیایی بازمینه‌های فرهنگی مناسب و مرتبط با زندگی است. اگرچه یادگیری در ذهن انجام می‌شود، ولی ریشه در فرهنگی دارد که یادگیری از آن نشئت

سیری در یک کتاب

جعفر ربانی

آموزش

به مثابه فرهنگ

نگاهی به کتاب فرهنگ آموزش و یادگیری

محمدرضا سرکار آرانی

می‌گیرد. در واقع، این زمینه فرهنگی یادگیری است که امکان ایجاد ارتباط بین عوامل گوناگون فرایند آموزش و یادگیری را فراهم می‌کند. پیام این سخن درست این است که اگر مثلاً در ایران می‌بینم هزاران ساعت وقت صرف آموزش فلان درس به بچه‌ها در مدارس کشور می‌شود، و تنها به امتحان و نمره‌ای ختم می‌گردد و در تغییر نگاه و رفتار آن‌ها مؤثر واقع نمی‌شود، ناشی از ناهم‌خوانی بین «فرهنگ موجود» و آن آموزش خاص است و تا زمانی که این رابطه یا هم‌خوانی ایجاد نشود، قصه همان است که بود؛ و این جای تأمل دارد!

حقیقت این است که به دست آوردن «درک صحیح فرهنگی» از یک موضوع یا مقاله، کار ساده‌ای نیست. کافی است شما مثلاً از دو متخصص آموزش علوم که یکی مثلاً در ژاپن و دیگری در انگلستان تحصیل کرده است، بخواهید برایتان کتاب علوم مدارس را بنویسند. بسیار احتمال دارد که شیوه آن‌ها نه تنها متفاوت، بلکه متناقض باشد. دکتر آرانی باز نقل می‌کند، دو پژوهشگر در آمریکا (مقدم و پیتمن) در پژوهشی راجع به کتاب‌های درسی ایران دریافتند، «بین رویکرد طراحی محتوای بخش‌های گوناگون کتاب ریاضی دانش‌آموزان دوره ابتدایی با رویکرد کتاب‌های راهنمای معلم همان دوره، تناقض وجود دارد»، چرا که کتاب راهنمای معلم، معلم را محور یادگیری قرار داده است، در حالی که کتاب دانش‌آموز، ساختن گرای پیازه (پژوهشگر سوئدی) را محوریت بخشیده است. چرا چنین است؟ آرانی خود پاسخ می‌دهد: این تناقض شاید ناشی از آن باشد که هر کدام [برنامه‌ریزان و مؤلفان]، از مناسبات فکری و نظری متفاوتی تغذیه می‌کنند و فرهنگ‌های آموزش و یادگیری متفاوتی به پشتیبانی آن‌ها می‌پردازند. سپس اضافه می‌کند: «اقتباس رویکردها و روش‌های اندیشه و عمل تربیتی، بدون توجه به موقعیت‌های فرهنگی و اجتماعی زیست و بالندگی آن‌ها، آفت‌زاست و در عمل ناکارآمدی‌های بسیاری را به فرایند آموزش و یادگیری تحمیل می‌کند.»

در این جا باید اضافه کنیم که اگر ما در این نوشته، از فرهنگ‌های متفاوت سخن می‌گوییم، نباید تنها فرهنگ‌های به کلی بیگانه از هم - مثلاً فرهنگ ایران، فرهنگ چین، فرهنگ آمریکا و... - را مدنظر داشته باشیم، بلکه خرده فرهنگ‌های هر کشور نیز خود زمینه‌های متنوعی برای آموزش‌های متفاوت دارند. برای مثال، در زمینه تربیت بدنی و ورزش، همه مناطق ایران از زمینه یکسانی برخوردار نیستند. در جایی کشتی، در جایی وزنه‌برداری، و در نقطه‌ای تیراندازی و... زمینه مناسب‌تری دارد.

کوتاه کنیم، کتاب «فرهنگ آموزش و یادگیری» کتاب قابل تأملی است و شاید فتح بابی و سرآغازی باشد برای گسترش آگاهی فرهنگی در میان کارشناسان آموزش و پرورش، مدیران و رؤسا و مدیران مدارس و معلمانی که به عمق آموزش‌ها می‌اندیشند. از این رو بسیار بجاست که براساس این کتاب، دوره‌های آموزشی یا کارگاه‌های آموزشی تشکیل گردد تا حق مطلب گزارد شود.

کتابی از يك معلم

فرهنگ جملات حکمی کلیله و دمنه

محمد گودرزی دهریزی

نشر روزگار، تهران، ۱۳۹۰

مؤلف کتاب، مدرس مدارس و مرکز تربیت معلم بروجرد است. کتاب حاضر حاصل پژوهش او در متن کلیله و دمنه و استخراج جمله‌ها و عبارات اخلاقی و حکمی از این کتاب است. جمله‌ها براساس موضوع و به صورت الفبایی مدون شده‌اند که موجب تسهیل در استفاده از کتاب شده است.

تارما [سایت]‌هایی برای شما و دانش‌آموزان شما

Roshd.ir

رشد: شبکه مدارس ایران

سایت رشد، سایت علمی و رسمی وزارت آموزش و پرورش برای استفاده دانش‌آموزان و معلمان است. شما می‌توانید موضوعات بسیاری را در این تارنما مطالعه، مشاهده، ذخیره، چاپ و ارسال کنید. بعضی موضوعات این سایت عبارت‌اند از: دانش‌نامه، بانک نرم‌افزار، کتاب‌خانه آموزشی، کارآفرینی، انجمن‌ها، سؤال و آزمون، آموزش مجازی، خدمات مشاوره، گالری عکس، امتحانات نهایی، متن کتاب‌های درسی، دارالقرآن الکریم و مجلات رشد. این سایت از محل سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی (معاونت فناوری) اداره می‌شود.

Omidvar-brothers.com

برادران امیدوار

عیسی و عبدالله امیدوار، دو برادر پژوهشگر پرشور ایرانی، در سال ۱۳۳۳ با همتی پولادین عزم کردند جهان را با تمامی پیچیدگی‌هایش بکاوند. در آن دوران که امکانات سفر با جهان امروز قابل مقایسه نبود، آن‌ها سفر خود را با دو موتورسیکلت از تهران به سوی مشهد و سپس مشرق زمین آغاز کردند. در این ماجراجویی منحصر به فرد در تاریخ ایران، برادران امیدوار از صحراهای سوزان آفریقا تا جنگل‌های سبز انبوه آمازون را در نور دیدند. در سال ۱۳۳۷ به قطب شمال رفتند و با اسکیموها دشوارترین زندگی و سخت‌ترین شرایط جوی را تجربه کردند. در سال ۱۳۴۵ در سفر پرحادثه دیگری، اولین افراد آسیایی بودند که به اتفاق یک گروه علمی از کشور شیلی، ششمین قاره سرسخت جهان، قطب جنوب را نیز زیر پا گذاشتند. از کارها و اقدامات این دو برادر، در مجموعه کاخ‌های سعدآباد تهران، موزه‌ای به همین نام (امیدوار) ترتیب داده‌اند که دیدنی است.

• سایت برادران امیدوار برای همه آموزنده است؛ به‌ویژه برای معلمان علوم و جغرافیا و دانش‌آموزانی که به سیر و سفر علاقه دارند.

jazirehdanesh.com

جزیره دانش

جزیره دانش سایتی است علمی - آموزشی که به وسیله حسن سالاری، نویسنده و مترجم کتاب‌های علمی و مؤسس سایت، مدیریت می‌شود. این سایت حاوی اطلاعات مفیدی در زمینه آموزش، ایران‌شناسی، پزشکی و بهداشت، دانش و زندگی، زمین‌شناسی، زیست‌شناسی، رایانه و اینترنت، شیمی و علم مواد، فناوری و مهندسی، فیزیک و اخترشناسی و... است. این سایت را به دانش‌آموزان خود معرفی کنید.